

Nezapomenutelné historie.
Sborník k 70. narozeninám Františka Svátka,
(edd.) Zdeněk Machát, Ondřej Slačálek,
Milan Znoj,
 Brno 2007, Doplněk, 240 s.,
 ISBN 978-80-7239-208-7

Sborník, který za podpory Centra globálních studií připravili kolegové a žáci Františka Svátka k jeho sedmdesátinám, mě zaujal v poměrech současné české historiografie pozoruhodnou snahou o jednotu metodologického účinku při pestrosti pojednávaných témat. To, že vydavatelé zařadili vedle obvyklé výběrové bibliografie dosud vydaných prací oslavence i jakousi jeho mini-ego-historii ve formě rozhovoru Zbyňka Macháta a Ondřeje Slačálka s Františkem Svátkem, jako by poznamenalo i přístup příspěvateľů k tématům sborníku. Všichni totiž, téměř bezezbytku, zvolili téma jednak ze sociálních dějin, jubilantovi blízkých, jednak z okruhu otázek důležitých pro dnes teprve zvolna se vytvářející pohled českých historiků na české dějiny druhé poloviny 20. století. Stejně je zaměřeno i úvodní „laudatio“ Jana Křena, jež i v krátkém jednostránkovém textu celkem jasně vyjadřuje, v čem jeho autor spatřuje význam životního díla Františka Svátka pro dějepiscectví své doby: jako úspěšného hledání cest při získávání a svobodném využití informací o dějinách bez ohledu na příkazy či zákazy a panující módy ve vědeckém bádání. Vzhledem k neutuchajícímu zájmu o historickou literaturu širokého tematického záběru se Svátek stal i v době, kdy jeho vlastní publikační možnosti byly omezeny, nezištným inspirátorem svých kolegů, kteří publikovat směli. Po roce 1989 navázal na tuto tradici a nejenže ještě rozšířil v poměrech svobodného bádání své rádcovské schopnosti, nýbrž i získal oblibu vysokoškolských studentů jako učitel historie a politologie.

Srovnáme-li však „laudatio“ Jana Křena s tím, co ve stati *Angažovaný čtenář* (s. 214–228) vypráví jubilant o sobě sám, případně s některými údaji z jeho bibliografie (s. 230–237), neunikne pozornému čtenáři, že František Svátek zdaleka není a nikdy nebyl jen pasivním konzumentem historické literatury, nýbrž historikem s dostatečnou kreativní schopností a pozoruhodným tematickým zaměřením. V době, kdy pracoval ve vědeckých institucích bezprostředně kontrolovaných ideologickým oddělením ústředního výboru KSČ, si dokázal opatřit prameny a netendenční literaturu k obecným otázkám evropského politického stranictví ve druhé polovině 19. a první polovině 20. století. Podle mého názoru se František Svátek v pracích o mezinárodním působení I. a II. Internacionály či Kominterny mohl

klidně zařadit k té části tehdejší evropské historiografie, která považovala dějiny mezinárodního dělnického hnutí a dělnických politických stran za součást historie evropské politiky a nikoli za ilustraci dějin politické ideologie povinně hlášané oficiálními historiografiemi východního bloku. Svátkovi neuniklo, že například ve francouzské historiografii se těšila v 50. a 60. letech 20. století vážnosti významných historiků Luciena Febvrea a Fernanda Braudela skupina badatelů o tzv. sociální otázce kolem Ernesta Labroussea. V rámci této skupiny se konaly vědecky fundované diskuse, jichž se účastňovali i někteří tehdejší stoupenci marxistického pohledu na dějiny, jako byli například Jean Bouvier nebo Annie Kriegelová. Svátek sledoval podobné diskuse i v jiných západoevropských zemích. Místo toho však, aby se vyplnily jeho naděje, že svobodné bádání o otázkách politického dělnického hnutí se časem dostane i do české historiografie, přišla „normalizace“. Nejenže se styky se západní historiografií ztížily, ale i bádání o sociálních dějinách na Západě změnilo klíčová témata. Když František Svátek obnovil své veřejné vědecké působení po roce 1989, zaujalo ho více studium společenských elit 19. a 20. století než dějiny mezinárodního dělnického hnutí. Avšak podle mého názoru Svátkovu celou dosavadní vědeckou kariéru je nutno chápat jako jednotný celek, blízký životnímu uplatnění mnohých evropských historiků jeho generace, kteří nalézali největší badatelské uspokojení, když se jim dařilo konstruovat odpovědi na otázky dějin 19. a 20. století mnohaletým vysedáváním v archivech a knihovnách a živým zájmem o stále nové objevy stále nových věd o člověku a společnosti.

Mimoděk za svědectví této skutečnosti slouží i obsah „Svátkova“ sborníku. Nepůsobí nikterak rušivě, když vedle teoretické úvahy Miroslava Hrocha *Revoluce – pokus o typologii* uveřejňuje Eduard Maur rozbor v české historické literatuře dosud málo známých zpráv rakouských biskupů císaři Františku I. o stavu mravnosti v jejich diecézích z 20. a 30. let 19. století. Jestliže oba tyto příspěvky historiků Františkovi Svátkovi generačně blízkých připomínají základy, z nichž kdysi vyrůstal zájem o sociální dějiny v české historiografii například v pracích Františka Kutnara, náměty obou následujících příspěvků Milana Znoje *Marxismus a jeho revize: historicko-filozofická reminiscence* a Miloše Hájka *Levý komunismus* pozoruhodným způsobem navazují na problematiku z dějin socialismu, zásahem „normalizace“ v 60. a 70. letech 20. století opuštěnou. První – filozofická – část sborníku je uzavřena příspěvkem s názvem *Konec filozofie věčného míru*, kterou napsal Pavel Barša. I v tomto příspěvku se připomíná význam děl francouzských badatelů, jako byli Pierre Bourdieu či Michel Foucault, pro orientaci současných sociálních dějin, která je Františku Svátkovi blízká.

Poněkud jiný charakter má druhá obsáhlejší část sborníku, v níž dochází uplatnění pestrý sled reálií a jevů ve společnosti, které by měl znát – vedle jiných a dalších – historik sociálních dějin daného období. Nutno dodat, že vesměs jde o reálie málo známé, často získané základním výzkumem. To platí i o úvodní stati

Miloše Havelky *Česká kultura a politika před různými horizonty generační zkušenosti*, v níž jejím autorovi posloužil za základ precizní rozbor diskuse o „českém údělu“ vedené na počátku normalizace mezi Milanem Kunderou a Václavem Havlem. Havelkovi nejde jenom o tyto dva známé protagonisty, nýbrž vychází z generační charakteristiky. Je si zřejmě vědom svého přínosu k vytváření pohledu na historický vývoj, protože aspoň v obširném poznámkovém aparátu doplňuje svůj výklad generačních skupin ve smyslu demografickém o sociologickou dimenzi, zahrnující nejen věkovou, nýbrž i společenskou strukturu jednotlivých generací. To by mělo usnadnit pochopení rozdílného názoru generačních kohort na přijetí či odmítnutí socialismu jako nutné vývojové etapy.

Martina Lustigová se v příspěvku *Kramářova kritika politického systému první republiky* hlásí k Svátkově podílu na volbě postavy Karla Kramáře za předmět svého studia. Využitím Digitální knihovny Parlamentu ČR však zároveň upozorňuje také na lepší možnosti studia archivních pramenů, vzešlých z činnosti politických institucí první republiky, než mívaly starší generace českých historiků. Solidní pramennou základnu k příspěvku Jakuba Rákosníka *Demokracie bez tajných voleb* poskytly tisk a odborná literatura, o něž vzbudily zájem nedávno vydané trojdílné paměti Františka Weyra, významného reprezentanta meziválečné právní vědy v ČSR. Převážně základní literaturu k otázce občanů německé národnosti v ČSR užil Jaroslav Fiala v článku *Etnická skupina, nebo národní menšina? Volba užitých prací však prozrazuje Svátkovu radu, k níž se autor také výslovně hlásí. Zajímavá srovnání poskytují okolnost, že se ve sborníku střídají příspěvky žáků s články spolupracovníků a věrných druhů, o nichž se Svátek zmiňuje i ve své ego-historii. Pro účely recenze je nejdůležitější konstatování, že pečlivostí zpracování a snahou o originalitu námětu se práce mladých a starších historiků podobají. Například Jan Galandauer v příspěvku *Český monarchismus na křižovatce – poslední pokusy o korunovaci českého krále dokáže na několika stránkách upoutat pozornost čtenáře vylíčením rozporuplného postoje českých politiků ke změně na trůnu habsburské monarchie roku 1916. Zdeněk Jindra v článku *Příslušníci bankovní elity v Praze před první světovou válkou* ukazuje na základě statistických údajů, získaných v okruhu pražského finančnictví z počátku 20. století, propojení zájmových skupin v řídicích orgánech peněžních ústavů spadajících do sféry vlivu majetných společenských vrstev českých a národnostně smíšených.**

Na závěr sborníku vybrali vydavatelé příspěvky zvláště pozoruhodné. Ondřej Slačálek v článku *Ženy v českém anarchismu na konci 19. a na začátku 20. století* si za podpory Svátkových rad vybral téma obtížné především proto, že pokud k němu existují prameny a literatura, není možné je využít bez velmi složité analýzy. To platí především o účasti žen na anarchistickém hnutí, kterou literatura i některé prameny často vykládají buď jako důsledek feminismu, nebo s nánosem různých nepodložených pověr a mýtů o anarchismu v 19. století. Úplně posledním, nikoli

však nejmenším svým významem pro dějiny české i evropské, je ve sborníku příspěvek Viléma Prečana *Západní diplomacie a počátky Charty 77: nálezořá zpráva*. Autorovi se v něm podařilo vybráním několika důležitých dokumentů ukázat, jak soudobé dějiny dovedou pracovat klasickou metodou dějin diplomacie a jak důležité to přináší výsledky. Po přečtení celého sborníku recenzent nemůže než konstatovat, že všechny příspěvky bez rozdílu zasluhují pozornosti, i když pochopitelně diferenciaci podle zkušenosti autora příspěvku je patrná. O každém z představených témat by však bylo možné i diskutovat, jako o každé seriózně provedené výzkumné zprávě. Také však, a to především, je třeba ocenit celkové působení sborníku, který obrácením pozornosti k vědecké kariéře českého historika Františka Svátka dokázal upozornit na stav české historiografie v posledním půlstoletí. To, co dodnes snad zůstalo nedořečeno či nedomyšleno, díky podobným sborníkům nezapadne a stane se předmětem zájmu těch, co přicházejí po nás.

Pavla Horská